

6D20100 - «Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Диагностиканың серологиялық әдістерін жетілдіре отыра, Қазақстанның солтүстік өңірінде бөлінген ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусын кешенді зерттеу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

рецензенттің жазбаша пікірі

р/ н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) <u>диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);</u></p> <p>2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету);</p> <p>3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.</p>	<i>Диссертациялық жұмыс бойынша зерттеу 2017-2025 жылдар аралығында жүргізілді, алайда диссертация материалдарында қандай мемлекеттік бағдарлама аясында зерттеулер жүргізілгені көрсетілмеген.</i>

2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	<p><i>Нодулярлық дерматит қазіргі уақытта көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда ірі қара малдың зиянды және экономикалық маңызды ауруларының бірі болып табылады. Осыған байланысты диссертациялық жұмыс материалдары осы аурудың алдын алу үшін белгілі бір оң нәтиже береді. Осыған байланысты нодулярлық дерматит вирусының биологиялық қасиеттерін егжей-тегжейлі зерттеу, оның көбеюі, өсу факторларын оңтайландыру, қазіргі заманғы әдістерді қолдана отырып диагностикалық әдістерді жетілдіру ветеринариялық-биологиялық ғылым мен практикаға үлес болатыны сөзсіз</i></p>
3.	Өзі жазу принципі	<p>Өзі жазу деңгейі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған. 	<p><i>Диссертация ізденушінің өз бетінше жазу деңгейін жоғары деп бағалауға болады</i></p>

4.	Ішкі бірлік принципі	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген. 	<p><i>Нодулярлық дерматит бойынша зерттеулер Қазақстанның мал шаруашылығы үшін әлі де өзекті болып табылады. Алғашқы ауру 2016 жылы Атырау облысында тіркелгеніне қарамастан, кейінірек ауру жағдайлары 2018 жылы Қостанай облысының 3 ауданында тіркелді және тек эпизоотияға қарсы іс-шараларды ерте анықтау мен жүргізудің арқасында аурудың одан әрі таралуын оқшаулауға және алдын алуға мүмкіндік туды.</i></p> <p><i>Қазіргі уақытта мал шаруашылығы бойынша халықаралық және ішкі байланыстардың жандануы аурудың жаңа өршуінің ықтимал қаупі әлі де сақталуда.</i></p> <p><i>Жұқпалы аурулар трансшекаралық сипатқа ие болады. Бұған мемлекетаралық ветеринариялық қызметтердің келіспеушілігі ықпал етеді, бұған мысал ретінде ТМД елдеріндегі эпизоотиялық жағдайын келтіруге болады</i></p>
----	----------------------	---	---

		<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:</p> <p><u>1) айқындайды;</u></p> <p>2) ішінара айқындайды;</p> <p>3) айқындамайды.</p>	<p><i>Диссертацияның мазмұны оның тақырыбын толығымен айқындайды. Диссертант ірі қара малдың нодулярлы дерматиттың жергілікті вирусын бөліп алып, оның патогендік, биологиялық касиеттерін, молекулалық-генетикалық сипатамаларын зерттеп, серологиялық балау әдістерін жетелдірген.</i></p>
		<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:</p> <p><u>1) сәйкес келеді;</u></p> <p>2) ішінара сәйкес келеді;</p> <p>3) сәйкес келмейді.</p>	<p><i>Жұмыстың мақсаты Қостанай облысында оқшауланған нодулярлы дерматит вирусының штаммын кешенді зерттеу және аурудың серологиялық балау әдістерін жетелдіру болды. Міндеттер қойылған мақсаттың іске асырылуына сәйкес келеді.</i></p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:</p> <p><u>1) толық байланысқан;</u></p> <p>2) ішінара байланысқан;</p> <p>3) байланыс жоқ.</p>	<p><i>Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық толық байланысқан.</i></p>

4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:

1) сыни талдау бар;

2) талдау ішінара жүргізілген;

3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;

4) талдау жоқ.

*Ізденуші диссертациялық жұмыстың мақсаты мен міндеттеріне сәйкес келетін Қостанай штаммына қатысты вирусологиялық зерттеулердің салыстырмалы әдістерін жүргізді. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусының қазақстандық *Lumpy skin disease KZ-Kostanay-2018* штаммының биологиялық қасиеттері мен диагностикалық сипаттамалары туралы жаңа ғылыми мәліметтер алынды, соның ішінде:*

– осы штаммның биологиялық қасиеттері мен патогендігі анықталды;
– вирусты жасуша дақылында өсірудің тиімді жинақталуын қамтамасыз ететін оңтайлы жағдайлары ғылыми тұрғыдан негізделді;

– ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусының диагностикалық антигенін алу әдісі әзірленді;

– вирустық антигенді анықтауға арналған серологиялық реакцияларды қоюдың оңтайлы параметрлері ғылыми негізделді; – ірі қара малдың нодулярлы

			<p>дерматит вирусына қарсы антиденелерді анықтауға арналған иммуноферменттік тест-жүйе әзірленді;</p>
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?</p> <p>1) <u>толығымен жаңа</u>;</p> <p>2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);</p> <p>3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).</p>	<p>Қазақстанның солтүстік өңірінде нодулярлы дерматит аурусының оқшауланған штаммын зерттеудің алынған нәтижелері, оның биологиялық қасиеттерін, өсіріп-көбейту тәсілдерін кейіннен зерделеу, серологиялық диагностика әдістерін жетілдіру, ИФТ көмегімен диагностика тест-жүйесінің ұсыну айтарлықтай жаңа болып табылады.</p>
		<p>5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?</p> <p>1) <u>толығымен жаңа</u>;</p> <p>2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);</p> <p>3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).</p>	<p>Зерттеу нәтижесінде алынған қорытындылар жаңа деп санаймыз, өйткені олар Қазақстанның солтүстік аймағында оқшауланған вирус штаммының биологиялық қасиеттерін сипаттайды. Бұл вирустың молекулалық-генетикалық параметрлерін зерттеуге қатысты, оның нәтижесі бойынша диагностика ПТР-да оны <i>Capripoxvirus</i> туысына</p>

			<p>жаматынын онестеуге мүмкіндік береді; «Lumpy skin disease KZ-Kostanay-2018» штаммының патогенділігі ІҚМ-ға эксперименттік жұқтыру арқылы жануарлардағы клиникалық белгілері және типтік патологоанатомиялық өзгерістердің дамуы (нодулалардың түзілуі) анықталды; Вирустың өсіріп-көбейту мақсатында жасуша дақылы, жұқтыру дозасы, өсірудің температуралық және уақыттық параметрлері анықталды; НД вирусына қарсы антиденелерді анықтау үшін ИФТ-ды қою жағдайлары оңтайландырылды.</p> <p>Зерттеу нәтижелері бойынша «Ірі қара малдың нодулярлы дерматиті вирусының штаммын алу әдісі» бойынша ҚР №36705 өнертабыс патенті алынды.</p>
		<p>5.3. Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?</p> <p><u>1) толығымен жаңа;</u></p> <p>2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);</p>	<p>Техникалық, технологиялық, экономикалық шешімдер бойынша диссертациялық жұмыстың нәтижелерін жаңа және негізделген деп санауға болады.</p>

		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген/негізделмеген</u> (qualitative research (куолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	<i>Барлық негізгі тұжырымдар аспаптық және эксперименттік зерттеулермен негізделген және дәлелденген qualitative research бағытына.</i>
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	<p>Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Ереже дәлелденді ме?</p> <p>1) дәлелденді;</p> <p>2) шамамен дәлелденді;</p> <p>3) шамамен дәлелденбеді;</p> <p>4) дәлелденбеді;</p> <p>5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.2 Тривиалды ма?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ;</p> <p>3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия;</p>	<p><i>Қорғауға келесі тармақтар ұсынылады:</i></p> <p>1) <i>ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусының қазақстандық Lumru skin disease KZ-Kostanay-2018 итаммы бөлініп алынып, сәйкестендірілді және Биологиялық қауіпсіздік проблемалары ғылыми-зерттеу институтының микроорганизмдер коллекциясына депонирленді;</i></p> <p>2) <i>ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусының қазақстандық итаммының биологиялық қасиеттері мен патогендігі анықталды;</i></p> <p>3) <i>вирусты жасуша дақылында өсірудің оңтайлы жағдайлары анықталды;</i></p>

		<p>2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p>	<p>4) <i>диагностикалық антиген алу әдісі әзірленіп, вирустық антигенді анықтауға арналған серологиялық реакцияларды қою шарттары оңтайландырылды;</i> 5) <i>ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусына қарсы антиденелерді анықтауға арналған иммуноферменттік тест-жүйе әзірленіп, апробациядан өтті.</i> 1. <i>Корғауға шығарылған негізгі ережелер дәлелденді.</i> 2. <i>Корғауға шығарылған негізгі ережелер тривиалды емес.</i> 3. <i>Корғауға шығарылған негізгі ережелер жаңа болып табылады.</i> 4. <i>Корғауға шығарылған негізгі ережелердің қолдану деңгейі орташа.</i> 5. <i>Корғауға шығарылған негізгі ережелер мақалаларда дәлелденген.</i></p>
8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	<p>8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) <u>ия</u>; 2) жоқ.</p>	<p><i>Зерттеу барысында сенімді деп санауға болатын вирусологиялық, патоморфологиялық, серологиялық, молекулалық-биологиялық зерттеулердің верификацияланған әдістері қолданылды</i></p>

		<p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p><i>Диссертация жұмысының нәтижелері ғылыми зерттеулері қазіргі замануы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелері пайдалана отырып алынған.</i></p>
		<p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p><i>Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденіп расталған.</i></p>
		<p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен <u>расталған</u> / ішінара расталған / расталмаған.</p>	<p><i>Диссертациядағы маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді әдеби көздерге сілтемелермен расталған</i></p>
		<p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға <u>жеткілікті</u>/жеткіліксіз.</p>	<p><i>Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті</i></p>

9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) бар; 2) жоқ.	<i>Диссертациялық жұмыстың нәтижелері теориялық мәнге ие және оны вирустық этиологияның әртүрлі патологияларын вирусологиялық зерттеуде қолдануға болады</i>
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия; 2) жоқ.	<i>Қостанай облысында оқшауланған НД вирустың штаммы, оның патогендік, биологиялық, молекулалық-биологиялық қасиеттерін зерттеу нәтижелері, олардың негізінде ИФТ-ға арналған тест-жүйені дайындау практикалық ветеринарияда пайдалану үшін маңызды мән болып табылады</i>
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	<i>Практикалық ұсыныстар толығымен жаңа</i>
10	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	<i>Академиялық жазу сапасы жоғары</i>

11	Диссертацияға ескертулер	<ol style="list-style-type: none"> 1. Диссертациялық жұмыс қандай мемлекеттік бағдарлама аясында жүргізілгені көрсетілмеген. 2. Кішігірім грамматикалық қателер бар. 3. Қостанай облыстық ветеринария басқармасы мамандарының деректері бойынша 2018 жылы 3 ауданда Кения ветеринариялық вакциналар институтының «Lumpy skin disease» вакцинасын, ыстық вирустан жасалған вакцинаны қолданғаннан кейін нодулярлы дерматит белгілерімен асқыну жағдайлары байқалды. Қостанай облысында бөлінген "Lumpy skin disease KZ-Kostanay-2018" штаммы Кениялық вакцина вирусының прототипі емес пе?
12	<p>Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының</p>	<p>Диссертация тақырыбы бойынша жарияланымдардың саны мен сапасы бойынша талаптар толық орындалды.</p> <p>Оның ішінде Білім және ғылым сапасын қамтамасыз ету комитеті (БФСБК) баспаларында 3 мақала; С.З. Гжицкий атындағы Львов ұлттық ветеринария және биотехнология университетінің «Ғылыми хабаршысы» журналына 1 мақала; сонымен қатар Web of Science (Clarivate Analytics) және Scopus (Elsevier) халықаралық ақпараттар ресурстарына кіретін ғылыми басылымдарда жалпы ветеринария бағытында жұқпалы аурулар бойынша 3 мақала басылып шықты. 1 онертабыска патент алынды №36705. 19.04.2024</p>

	ҒЫЛЫМИ деңгейін зерделейді)	
13	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)	6D20100 - «Ветеринариялық медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Диагностиканың серологиялық әдістерін жетілдіре отыра, Казакстанның солтүстік өңірінде бөлінген ірі қара малдың нодулярлы дерматит вирусын кешенді зерттеу» атты диссертациялық жұмысы PhD докторлық диссертациясының талаптарына сәйкес, және диссертант Рагатова Айнура Жолтаевна PhD дәрежесін беруге сай келеді.

Ресми рецензент: **Абсатиров Гайса Гарапович**
 Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университетінің
 Ветеринария және биотехнология ғылыми зерттеу орталығының
 директоры, ветеринария ғылымдарының докторы, профессор
 «27» наурыз 2026 ж.

Профессор Г.Г. Абсатировтың қолын растаймын

Г.Г. Абсатировтың

ҚОЛЫН КҮӘЛАНДЫРАМЫН

ӘКІМШІЛІК БӨЛІМІНІҢ БАСТЫҒЫ *Г.Г.*

« 27 » 03 2026 ж.

**БАТЫС-ҚАЗАҚСТАН ИННОВАЦИЯЛЫҚ
 ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**